

(справа про рівність сторін судового процесу). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12#n2>.

4. Верховенство права: доповідь Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія) / пер. на укр. С. Головатого. *Право України*. 2011. № 10. С. 168–184. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr).

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 01.11.96 Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text>.

6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Морозовський Олександр Анатолійович,
викладач кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ДОВІРА ДО СУДОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС СУСПІЛЬСТВА

Довіра до судової влади – це не лише формальний показник ефективності правосуддя, який можна виміряти соціологічними опитуваннями, а й глибинний психологічний феномен, що визначає стан суспільства. Вона є своєрідним «соціальним клеєм», який утримує громадян у межах правового поля, зменшує ризик конфліктів і сприяє стабільності держави. У науковій літературі довіра до суду розглядається як багатовимірне явище, що включає когнітивний компонент (переконаність у компетентності та неупередженості суддів), емоційний (відчуття безпеки, справедливості та передбачуваності) та поведінковий (готовність звертатися до суду у разі потреби). Психологічно вона виконує роль «амортизатора» соціальних напружень, адже коли люди вірять у справедливість суду, вони рідше вдаються до самосуду чи радикальних дій, а натомість обирають цивілізовані механізми вирішення спорів.

В Україні рівень довіри до судової системи традиційно залишається низьким, але останні роки демонструють певні позитивні зрушення. За даними Центру Разумкова, у 2020 році лише 12% громадян висловлювали повну або переважну довіру до судів, тоді як понад 70% декларували недовіру. У 2023 році, за результатами опитування, проведеного на замовлення Офісу Ради Європи, цей показник зріс до 17%, а частка тих, хто висловлює повну недовіру, зменшилася до 62%. Примітно, що серед респондентів, які мали особистий досвід участі у судових процесах, рівень довіри був на 10–

15% вищим, ніж серед тих, хто оцінював суди опосередковано – через медіа чи чутки. Це підтверджує, що безпосередній контакт із судовою системою, навіть у складних обставинах, може руйнувати негативні стереотипи та формувати більш зважене ставлення.

Європейський досвід демонструє, що високий рівень довіри до судової системи корелює з ефективністю правосуддя, прозорістю процедур та якістю комунікації з громадськістю. Згідно з EU Justice Scoreboard 2023, у країнах, де судові процеси є максимально відкритими, а судді регулярно проходять оцінку доброчесності, рівень довіри громадян до судів перевищує 60%. Наприклад, у Фінляндії цей показник сягає 67%, у Данії – 74%, у Нідерландах – 68%. У цих країнах судові рішення публікуються у відкритому доступі з детальними поясненнями, а комунікаційні відділи судів активно працюють із медіа, пояснюючи складні юридичні питання простою мовою. Це не лише підвищує прозорість, а й зменшує психологічну дистанцію між судом і громадянином.

В Україні, попри впровадження Єдиного державного реєстру судових рішень та розвиток електронного правосуддя, залишається проблема нерівного доступу до цих інструментів, особливо у сільських регіонах. За даними Міністерства цифрової трансформації, станом на кінець 2023 року близько 28% громадян у сільській місцевості не мають стабільного доступу до інтернету, що ускладнює використання онлайн-сервісів судової системи. Тут психологічний фактор відіграє особливу роль: люди, які не мають досвіду користування цифровими сервісами, часто відчують безпорадність і недовіру до системи, яку вони не розуміють.

Довіра до суду – це також питання емоційної компетентності суддів та адвокатів. Як показує досвід Нідерландів і Норвегії, спеціальні тренінги з емпатії, ненасильницької комунікації та роботи з травмованими свідками суттєво знижують рівень конфліктності процесу і підвищують задоволеність громадян результатами розгляду справ. В Україні такі програми лише починають впроваджуватися, але вже є позитивні приклади, коли судді у справах, пов'язаних із воєнними злочинами, працюють у тандемі з психологами, щоб мінімізувати повторну травматизацію потерпілих.

Соціологічні опитування, проведені Консультативною місією ЄС в Україні у 2024 році, показали, що 36% громадян вважають реформу судової системи однією з ключових для країни, а 31% відзначають важливість підтримки ЄС у забезпеченні справедливого правосуддя. Це свідчить про те, що суспільство готове до змін і очікує їх, але водночас зберігає критичне ставлення до нинішнього стану судової влади.

Розглядаючи психологічні та соціальні аспекти довіри до судової системи в Україні, неможливо оминати питання того, як інші

держави, особливо країни Європейського Союзу, вирішували подібні виклики. Адже проблема відновлення та зміцнення довіри до судів є універсальною і не обмежується лише національними рамками. Досвід реформування суддівського корпусу в різних країнах демонструє, що ефективні зміни потребують не лише оновлення законодавства чи технічної модернізації, а й глибокої трансформації інституційної культури, етичних стандартів та комунікаційної відкритості. Саме тому аналіз іноземних практик може стати для України не просто джерелом натхнення, а й дорожньою картою для впровадження рішень, які одночасно підвищують професійну спроможність суддів і формують у громадян відчуття справедливості та безпеки.

Досвід країн ЄС показує, що успішне реформування суддівського корпусу ґрунтується на поєднанні незалежності судової влади та ефективних механізмів добору, оцінювання і дисциплінарної відповідальності. У Данії, де рівень довіри до судів сягає 88%, суддів призначає спеціальна незалежна рада, до складу якої входять не лише судді, а й представники громадськості та юридичної спільноти. У Німеччині, де довіра перевищує 70%, ключовим елементом є децентралізована система призначення суддів на рівні федеральних земель, що зменшує політичний вплив.

У Польщі та Угорщині, навпаки, спроби політичного втручання у діяльність органів суддівського врядування призвели до різкого падіння довіри та критики з боку Європейської комісії. Це стало прикладом того, як навіть у країнах-членах ЄС порушення принципу незалежності суддів може підірвати легітимність правосуддя.

В Італії після гучних корупційних скандалів у 1990-х роках було запроваджено систему регулярної оцінки суддів, яка включає аналіз їхніх рішень, дотримання процесуальних строків та етичних стандартів. У Нідерландах діє практика «peer review» – колегіальної оцінки роботи суддів колегами, що сприяє підвищенню професійної культури та взаємної відповідальності.

Для України корисним є досвід Хорватії, яка перед вступом до ЄС провела масштабну перевірку доброчесності суддів із залученням міжнародних експертів. Це дозволило очистити систему від значної кількості недоброчесних кадрів та відновити суспільну довіру. Перевірка включала аналіз декларацій, способу життя, дисциплінарної історії та рішень, ухвалених суддею, а також співбесіди з представниками громадських організацій і міжнародними спостерігачами. За підсумками цього процесу понад 20% суддівського корпусу було замінено, що стало потужним сигналом для суспільства та ЄС про серйозність намірів країни у сфері судової реформи.

У Литві, яка також проходила шлях адаптації до стандартів ЄС, ключовим елементом реформування стала обов'язкова система підвищення кваліфікації суддів, що включає не лише юридичні дисципліни, а й психологічну підготовку, розвиток комунікативних

навичок та вивчення етики суддівської поведінки. Це дозволило підвищити якість судових рішень і зменшити кількість скарг на упередженість.

Франція, маючи одну з найстаріших судових систем у Європі, у 2000-х роках запровадила реформу, спрямовану на підвищення прозорості дисциплінарних процедур. Було створено Вищу раду магістратури з розширеними повноваженнями, до складу якої увійшли не лише судді, а й представники громадськості, адвокатури та наукових кіл. Це забезпечило баланс між незалежністю суддів і підзвітністю суспільству.

В Іспанії, де довіра до судів у 2010-х роках знизилася через низку корупційних скандалів, було проведено реформу, яка передбачала ротацию членів органів суддівського врядування, обмеження строків перебування на адміністративних посадах та запровадження відкритих конкурсів на ключові суддівські позиції. Результатом стало поступове зростання довіри, яке, за даними Eurobarometer, у 2023 році досягло 54%.

Для України ці приклади є цінними з кількох причин. По-перше, вони демонструють, що реформування суддівського корпусу неможливе без поєднання правових і психологічних інструментів – від перевірки доброчесності до розвитку комунікативної культури. По-друге, вони підтверджують, що прозорість і залучення громадськості до процесу відбору та оцінювання суддів є ключовими чинниками відновлення довіри. По-третє, вони показують, що навіть у країнах із давніми демократичними традиціями довіра до судів не є сталою величиною і потребує постійної підтримки.

Таким чином, довіра до судової системи – це складний, багаторівневий феномен, який поєднує правові гарантії, інституційну ефективність та психологічне відчуття справедливості. Вона формується на перетині особистого досвіду громадян, прозорості та підзвітності судів, професійної етики суддів і здатності системи реагувати на суспільні очікування. Український контекст, ускладнений війною та масштабними реформами, робить завдання відновлення довіри ще більш актуальним і водночас складним. Іноземний досвід переконливо свідчить, що успішні реформи суддівського корпусу базуються на поєднанні незалежності та підзвітності, відкритості та професійного розвитку, а також на залученні громадськості до процесів відбору й оцінювання суддів. Для України це означає необхідність комплексного підходу, де правові зміни йдуть пліч-о-пліч із розвитком комунікаційної культури, психологічної компетентності суддів та створенням умов для рівного доступу до правосуддя. Лише за таких умов довіра до судової системи зможе стати справжнім психологічним ресурсом суспільства, який зміцнює його стійкість, згуртованість і здатність до демократичного розвитку.